ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՔՍՈՐԵԱԼՆ ՀՈԳԻ[1]

Զ

Ռուբէն Յաթանայելի որդին էր, Մարեմայ հօրը երէց եղբօրը։

Յաթանայելի Պեսոր գաւառը ժառանգութիւն մը ինկած էր, և ինքը ծեր ու հիւանդ ըլլալով՝ որդին իրկեր էր որ երթայ այն ժառանգութիւնը առնու։ Բայց երթալէն առաջ ասանկ ըսաւ անոր. — Սառա, Ինչպիս եղբօրս՝ այն սուրբ մարտիրոսին կինը ու անոր Մարիամ միակ աղջիկը, փղշտացւոց գաւառը Բեթուրա գեղը առանձնացած խաղաղութեամբ կ'ապրին, ուր շատ անգամ մոքէս կ'անցնի երթալ ու ծերութեան օրերս հոն անցընել։ Ռոմանկէ անցիր ու իմ կողմանէս քարև ըրէ անոնց։ Ըստ հին սովորութեանց, Մարիամ եղբօրս աղջիկը, քու հարսդ պէտք էր որ ըլլար. բայց հիմա այն հին սովորութիւններն քիչ անգամ կը պահուին։ Իմակուան երիտասարդները միայն իրենց յօժարութեանցը ետևէն կ'երթան, հարս կ'ընտրեն ըստ իրենց սրտին անմիտ փափագանացը, փոխանակ խոնարհաբար անոնց հետ նշանուելու, զորն որ պատշաճ կը սեպեն մեր հարց սովորութիւնները։ Իսկ դու, որդեակ իմ, որ միշտ խելքով վարուեր ես, միշտ խրատներուս մտիկ ըրեր ես, հիմա ալ ըսածիս մտիկ ըրէ. գնա տեսիր հօրեղբօրդ աղջիկը. թէ որ գեղեցիկ է, թէ որ խելացի երևնայ, և թէ որ կարող է երջանկութիւն պատճառել ամուսնոյ մը, ինչպէս էր Սառա անոր մայրը, ղինքը քեզի հարս ընտրէ։ Այս դաշինքով, քանի որ կենդանի եմ, այն ժառանգութիւնը, որ պիտի երթաս Պեսոր իմ կողմանէս առնելու, քեզի կը պարգևեմ, և թերևս ես ալ գամ ու ձեզի հետ եղբօրս կնոջը քով օրերս անցընեմ. վասն զի աս մեր հայրենիքը շատ անգամ երկպառակութիւններով տակնուվրայ կ'ըլլայ։ Մ՚ալ ես ծերացեր եմ ու կ'ուզեմ խաղաղութեամբ ապրիլ ու մեռնիլ։ Գնա՛ ուրեմն որդեակ, Աստուծոյ օրհնութիւնը միշտ հետդ ըլլայ։

Ռուբէն Ճամբայ ելաւ, և որովհետև Բեթուրա Ճամբէ դուրս կ'իյնար, անոր համար երկար Ճամբորդութենէ ետև հասաւ ազգականացը տունը։ Սառա երբոր իմացաւ որ Ռուբէն իր տագեր որդին է, ուրախութեամբ ղինքն ընդունեցաւ. և Մարիամ իբրև Աստուծմէ խրկուած եղբայր մը ընդունեցաւ։

Ինչ ատենուան մէջ այս երկու նորահաս ազգակիցներն իրարու վրայ սէր կապեցին։ Մարիամ Ռուբէնի աչքին հրէաստանի օրիորդաց մէջ ամենէն գեղեցիկն երևցաւ։ Իսկ Մարիամ ալ մտը կ'ըսէր.

— Ռուբէն Յահակայ պէս մանկահասակ ու գեղեցիկ է, Յակոբայ նըման՝ խոհեմ ու զօրաւոր է. ինչ երջանիկ մայր մը պիտի ըլլայ այն օրիորդին մայրը որ իր աղջիկը ասոր հարսն ընէ։ Աստ ըսելու ատենը Մարիամ կարմրցաւ, ու երեսը քօղովը ծածկեց, նման այն գալար արմաւենիին որ իր ծիրանեգոյն պտուղներն երկայն տերևներուն տակ կը ծածկէ։

Այն ատեն Ռուբէն հօրը կամքը յայտնեց Սառային, թէ կ'ուզէ իր ազգականներէն առնուլ իրեն կին, ու խնդրեց որ զՄարիամ իրեն հարսնութեան տայ։

Պատասխանեց Սառա.

— Ուրեմն Աստուած լսեց իմ փափաքանացս։ Ու շնորհակալ եղաւ Աստուծոյ որ իր ծերութեան օրերուն այսպիսի սիրելի որդի մը պարգևեց իրեն։

Ուստի հարսնախօսութիւնը կատարեցին ու Ռուբէն Ճամբայ ելաւ, որ երթայ իրեն ինկած ժառանգութիւնը առնու։ Այս այս իր երկայն Ճամբորդութեան օրերն էր որ Մարեմայ մահը վրայ հասաւ։

Երջապէս դարձաւ Ռուբէն, հե-

[1] Տես երես 91, 141, 167, 202։

տը շատ մը ծառաներ, սպիտակ այծերու գեղեցիկ հօտեր, յիսուն ալ բեռնաւորուած ուղտեր, որ վրայի ծանրութիւններնուն տակ կը ճմլէին։

Երբոր հասաւ, պանդխտութեան փոշոտած ցուպը դրան սեմին վրայ դրաւ, ուզելով իմացընել, որ անոնց համար՝ մէյմին ալ ասանկ երկայն ճամբորդութիւն պիտի չընէ, և ա՛լ տնէն պիտի չհեռանայ։ Ո՛ւ հայրենիքդ իմ հայրենիքս պիտի ըլլայ, ըսեր էր Արեմայ, մայրդ իմ մայրս, որ իմ երկայն աւտենէ 'ի վեր կորսընցուցած մօրս տեղը պիտի բռնէ։

Արիամ քաղցր ուրախութեամբ զինքը ընդունեցաւ, և խանդակաթ ձայնով մը անոր երջանիկ դարձին ուրախակցութիւն ըրաւ. բայց երեսին գոյնը փոխուած էր բոլորովին։ Ոչ եթէ կերպով մը Ռուբենէն պաղած էր կամ զինքը չէր սիրեր, հապա թէ անոր աչքին այնպէս կ'երևար թէ զԱրիամ լուսաւոր պսակ մը ու երկնային ճառագայթ պատած ըլլայ. և աչքին մէջ ու երեսին վրայ անպատմելի լոյս մը կը փայլատակէր։

Երբոր տեսաւ Ռուբէն զինքը, զարմացած մնաց. և ակամայ պատկառանք մը եկաւ վրան հանդերձ գորովանօք, ու անշարժ մնաց։

Վառա զինքը մէկդի առաւ, ու մօտի խուցը պատմեց անոր այն ամէն զարմանալի դիպուածները որ իր բացակայութեան ժամանակ հանդիպեր էին. ինչպէս Արեմայ յանկարծական հիւանդութիւնը, անակնկալ մահը, իրեն քաշած սրտի դառն ցաւերը, Աստուծոյ երկրպագելի ողորմութիւնը, որ իր ընտրելոյ մէկուն ձեռքովը նորէն զԱրիամ իրեն պարգևեց։

Ասոնք ամէնը պատմեց անոր. Ռուբէն բոլոր մտիկ ըրաւ պարզութեամբ այն նախնական քրիստոնէութեան ժամանակին յորում հրաշքները զհաւատքը կ'աճեցընէին, և փոխադարձ՝ հաւատքն ալ անթիւ հրաշքներ կը պտղաբերէր։

Ռուբէն զարմանքով լեցուած և սիրտը եւած մէկէն երեսի վրայ ինկաւ ու փառաւորեց զԱստուած։

Բայց քիչ ատենէն իրեն սիրտն ալ վախով ու ցաւով լեցուեցաւ։

Ո՛հ, եղե՞ր է ժամանակ մը որ Արիամ իրմէ յաւիտեան պիտի բաժնուէր։ Այս մտածութիւնս բոլոր ինքը զինքը դող հանեց, և նոյն իսկ հրաշքը բաւական չէր իր սիրտը հանդարտեցընելու։

Ալ ազեց մէկէն ու գրկեց զԱրիամ. և քանի մը վայրկեան անօգուտ տեղը փորձ փորձեց խօսելու, և միայն հեծել կրցաւ։

Ան ատեն Արիամ քաղցր ու տըխուր աչքով մը երեսը նայելով ըսաւ.

— Ո՛հ, Ռուբէն, դու ալ կ'ուզե՞ս որ ես ապրիմ։

— Ինչպէս չեմ ուզեր, սիրելիդ իմ։ Դէ՞ս գիտեր որ ես առանց քեզի չեմ կրնար ապրիլ։ Ո՛ւ ես իմ աչացս լոյսը, սրտիս ուրախութիւնը. երբ կը մտածեմ որ ամենայն յուսով դառնալէս վերջը զքեզ հոս պիտի չգտնէի, արիւնս երակներուս մէջ կը պաղի։ Ո՛հ, սիրելիդ իմ, քանի որ այդ քու ծիծաղդ տեսնեմ, սիրտս ուրախութեամբ կը լեցուի կը զեղանի։

Արիամ անպատմելի քաղցրութեամբ մը աչուընները Ռուբենին վրայ դարձուց. բայց անոնց վրայ տխրութեան քող մը կար։ Անոնց որ ծիծաղի. բայց ծիծաղը յարտասուս փոխուեցաւ։ Ի վերայ այսր ամենայնի գորովանօք պատասխանեց անոր, մաքրափայլ շրթունքները անոր թուխ ճակտին վրայ դրաւ ու համբուրեց։ Երջը Ռուբենին գլըկէն բաժնուեցաւ, ու գլուխը շարժելով ըսաւ.

— Դեռ դու չես գիտեր, Ռուբէն, թէ ինչ բան է մահը։

Երիտասարդ նշանածը քար կտրեցաւ։ Ճակտին վրայ Արեմայ մաքուր համբուրին յիշատակը կը զգար. բայց սիրտը անոր խօսուածքին կերպին վրայ պաղեր մնացեր էր։

— Որդեակ իմ, ըսաւ Վառա, որ քովն եկեր էր, քանի որ զինքը հրաշքով նորէն մեզի դարձուցինք, ա՛լ ան առջի

Մարիամը չէ, բոլորովին զինքը փոխուած կը գտնեմ։ Ռեռափթիթ հասակին զուարթութիւնները փախան իրմէ. ընկերներէն կը ձանձրանայ, առանձնութիւն կը սիրէ։ Հասկաց մէջ քնակող արտուտին գեղգեղներուն հետ մէկտեղ իր ձայնը ալ չլսուիր. պարել չսիրեր, խաղերէ կը փախչի. կամ կ'աղօթէ, կամ կուլայ, կամ երկնից վրայ կը խօսի։ Ալ ինչ ըսեմ։ իր մտածութիւններն բոլորովին երկրաւոր բաներէ վերացուցեր է. աչքին առջևն է միշտ գերեզմանին յիշատակը, և անդադար մահուան կը ցանկայ, իբրև թէ մահն է միակ բարի արժանի նախանձու։ Կը կարծես, Ռուբէն, որ կենաց ծանրութիւնը այնպէս դժնդակ բան մը եղած է իրեն, որ երբեմն վրան նայելով սիրտս կը գելու... Ա՜հ, ոչ եթէ զինքը 'ի կեանս դարձնելուս վրայ կը ցաւիմ, հապա այն իրեն տխրութիւնը տեսնելով, ո՜հ տէր... սիրտս կտոր կտոր կ'ըլլայ։

Այս խօսքերս Ռուբէն սրտին խորը տպաւորեց, և շատ օր չհամարձակեցաւ Մարեմայ հետ խօսելու։ Իսկ Մարիամ, որ գերեզմանին գաղտնիքն իմացեր էր, խորհրդաւոր ու սրբազան զօրութիւն մը կը ցուցնէր վրան. Ռուբէն ալ վախով մը քովը կը մօտենար։

Է

Այլ սակայն իրիկուն մը Ռուբէն լեռան վրայէն Մարեմայ եռանդն կ'երթար, որ ըստ սովորութեան՝ հովուաց կերակուր կը տանէր։

Հորահաս օրիորդին քօղը քամիէն կը ծածանէր, և հեռուէն իր բռնած Ճամբան Ռուբենին կ'առաջնորդէր։ Մարիամ երբեմն Հնդկաց թզենւոյն փշալից ճիւղերէն ու ցրուեալ տերևներէն կամ հալուէին սրածայր ու լայնարձակ սաղարթներէն ծածկուելով Ռուբենի աչքէն աներևոյթ կ'ըլլար. երբեմն ալ կ'ըլլար որ յանկարծ Ճամբու մը ծայրը հասնելով թեթև աշարժ ու գեղաշուք օրիորդը երևան կ'ելլար, որ հնոյն Ռեբեկայ սափորն ուսը առած կը տանէր։ Մէյմը երկնից նսեմ կապտութեան մէջ բարձրացած կ'երևար, մէյմն ալ դալար կաղնիի մը կամ ուրիշ ծառի մը ետև նորէն կը ծածկուէր, ծփանուտ քօղին ծայրերը միայն հազիւ թէ կ'երևնային։ Իսկ Ռուբէն լեռներուն մէջէն անոր ետևէն կ'երթար, ինչպէս մարդուս սիրտը երջանկութեան գեղեցիկ ստուերին ետևէն կ'երթայ, որ մէյմը կը թռչըտի, կը ծածկուի, և նորէն մանկութեան կերպարանքն առած կը տեսնուի։

Հեռուէն տեսաւ որ Մարիամ կանգ առաւ, ու հովիւներուն տուաւ գարիէ հաց, մոխրի տակ եփած կարկանդակ, ու աղբիւրի ջրով լեցուն սափորը, զորոնք ամէն իրիկուն անոնց կը տանէր։

Հօտերուն պահապան շունը Մարեմայ ձեռացը քսուրտելով կը գգուէր, ոչխարներն ալ մայելով չորս կողմը կը ժողվուէին, թռչունները գլխուն վրայէն թռչտելով կ'երթային կու գային. կարծես թէ հոն, որ իր հայրենեացը, այսինքն երկնից աւելի մօտ էր, նոյն իսկ բնութիւնը զինքը կը մեծարէր։ Արևու ճառագայթ մըն ալ պսակի պէս չորս կողմը պատեր էր, և ինքը լուսաւոր ու պայծառ կը փայլէր։

Ռուբէն, մացառի մը ետևը. պահուըտած, ծունկ չոքեցաւ. և սիրտը թունդ եկաւ։

Իսկ Մարիամ Ճամբան առաջ կը տանէր, ինչուան լեռան գագաթը. և Ռուբէն տեսաւ որ բազմամեայ ձիթենւոյ մը տակ գնաց նստելու, որուն ստալից արմատները մամուռէ ու բաղէղէ պատած նստարաններ կը ձևացընէին։

Այս տեղն ընտրեր էր Մարիամ հին մարգարէներուն պէս, լերանց գագաթներուն վրայ իր եռանդագին խընդրուածքները մատուցանելու։

Կը շարունակուի։